

1. Δωρικός ναός του 5ου αι. π.Χ., αφιερωμένος στη θεά Ήρα. Σεγέστα Σικελίας.

3. α. Δωρικός κίων, β. Ιωνικός κίων.

2. Κάτοψη ελληνικού ναού (G. Richter).

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΙ ΡΥΘΜΟΙ (1)

Τις απαρχές της ελληνικής αρχιτεκτονικής αναγνωρίζουμε στις πρώτες θρησκευτικές κατασκευές του 9ου αι. π.Χ., οι οποίες αποτελούνταν από έναν μοναδικό χώρο με κάτοψη ορθογώνιο παραλληλόγραμμο. Όμως, οι πρώτοι πέτρινοι ναοί με αποκρυσταλλωμένα τα χαρακτηριστικά της ελληνικής αρχιτεκτονικής οικοδομήθηκαν στην επόμενη περίοδο, την αρχαϊκή (7ος αι. π.Χ.). Τότε εμφανίζεται η μνημειακή αρχιτεκτονική.

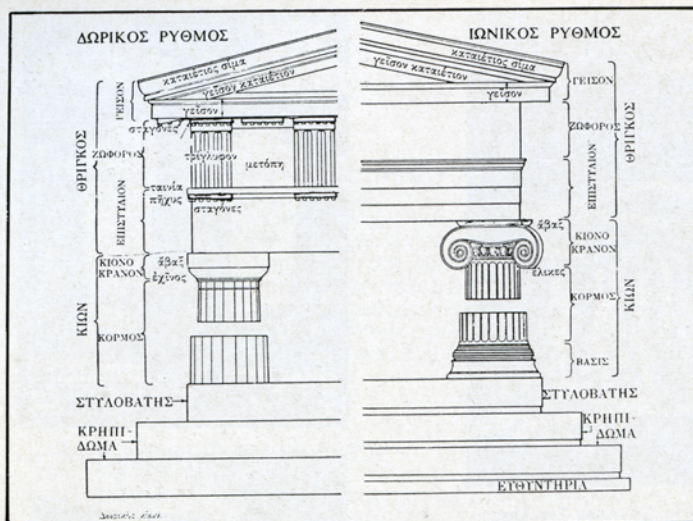
Στον ελληνικό πολιτισμό, η ζωή και η ελευθερία του κοινωνικού συνόλου έχουν το προβάδισμα στη ζωή του ατόμου. Η αρχιτεκτονική εκφράζει την ενότητα ζωής της ομάδας. Έτσι προέχουν τα δημόσια έργα και κτήρια που προστατεύουν την πόλη (τείχη, πύργοι) και που ρυθμίζουν τη ζωή της, τόσο την πολιτική (αγορά, στοές, βουλευτήριο) όσο και τη θρησκευτική (ναοί, θέατρα). Η ιδιωτική κατοικία είναι απλή, όσο χρειάζεται για να στεγάσει το άτομο. Ο καθαρά μνημειακός χαρακτήρας του ναού δημιουργείται από τη στιγμή που ολόκληρο το κτήριο οικοδομείται από πέτρα. Εδώ θα αναφερθούμε μονάχα στους ναούς, γιατί τα κτήρια αυτά έχαιραν ιδιαίτερης φροντίδας. Είχαν επιβλητικές διαστάσεις και προσεγμένες λεπτομέρειες, είτε βρίσκονταν στη Δύση, όπου κυριαρχούσε ο δωρικός ρυθμός, είτε ήταν στην Ανατολή και ανήκαν στον ιωνικό ρυθμό.

Τα στοιχεία της ελληνικής αρχιτεκτονικής που της χαρίζουν την ιδιαιτερότητά της είναι κυρίως ο *κίων*, τόσο ως μονάδα όσο, προπάντων, στη λειτουργία του στο *πτερόν*, στην κιονοστοιχία δηλαδή που περιβάλλει το ναό. Όταν μιλάμε για ελληνικό ναό έχουμε στο νου μας ένα λιθινό περίπτερο οικοδόμημα, με αμφικλινή στέγη που σχηματίζει, στις δυο στενές πλευρές, τριγωνικά αετώματα (Εικ. 1). Ο κυρίως ναός, ο οίκος δηλαδή του θεού, είναι το ορθογώνιο κτήριο το οποίο αποτελείται από 1) τον πρόναο, 2) τον κυρίως ναό ή σήκο και τον οπισθόδρομο ή άδυτον (Εικ. 2).

Ολόκληρος ο ναός αποτελεί πλαστικό έργο και με την αρχαία ελληνική σημασιολογία προσφέρεται ως «άγαλμα» στο θεό (άγαλμα σημαίνει αυτό που κάνει το θεό να αγάλλεται). Δεν είναι τυχαίο ότι ο ναός, όπως και το άγαλμα, υψώνεται επάνω από το έδαφος και εξαιρείται με το βάθρο, την κρηπίδα. Σ' αυτό λοιπόν το μνημείο, που εκφράζεται κυρίως με τις μορφές του εξωτερικού του, η κιονοστοιχία του «πτερού» δίνει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία.

Οι κυριότεροι αρχιτεκτονικοί ρυθμοί της αρχαίας Ελλάδας είναι ο *Δωρικός*, ο *Ιωνικός* και ο *Κορινθιακός*. Οι δύο πρώτοι αναπτύχθηκαν στα τέλη του 7ου αι. π.Χ., ενώ ο κορινθιακός ρυθμός έλαβε την πλήρη ανάπτυξη του τον 4ο αι. π.Χ. Ο δωρικός ρυθμός αναπτύχθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα. Χαρακτηρίζεται από απέριπτους, με ραβδώσεις και χωρίς βάση, κίονες, όπως εκείνοι των Μυκηναϊκών και των Αιγυπτιακών ναών, και πλατιά κιονόκρανα. Ο ρυθμός αυτός επικράτησε και στις ελληνικές αποικίες της Δύσης (Σικελία, Ν. Ιταλία).

Στην ανατολική Ελλάδα και τα νησιά επικράτησε ο ιωνικός ρυθμός, ο οποίος δανείστηκε τα διακοσμητικά του στοιχεία από την ανατολιζούσα τέχνη. Χαρακτηριστικά του ρυθμού αυτού είναι η ελικοειδής μορφή του κιονοκράνου και τα φυτικά θέματα. Ο ιωνικός ρυθμός, σε αντίθεση με το δωρικό, παρουσιάζει μεγαλύτερη ελαφρότητα και χάρη που εκδηλώνεται με ραδινότερους κίονες και αναλογικά λεπτότερα αρχιτεκτονικά μέλη και πολυσύνθετους όγκους. (Εικ. 3α-β).

4. Στοιχεία δωρικού και ιωνικού ρυθμού (G. Richter).

5. Βάση ιωνικού κίονα (ναός Απόλλωνος Βασσών).

6. Ραβδώσεις α. δωρικού κίονα β. ιωνικού κίονα.

7. α. Δωρικό κιονόκρανο (Ναός της Αφαίας, Αίγινα). β. Ιωνικό κιονόκρανο (Οικία Διονύσου, Πέλλα).

Διαφορές δωρικού και ιωνικού ρυθμού

Αποθηκευτικά αγγεία

Οι κυριότερες διαφορές δωρικού και ιωνικού ρυθμού σημειώνονται στην ανωδομή των ναών των δύο αυτών ρυθμών (Εικ. 4).

– Ο δωρικός κίονας πατάει απευθείας στον στυλοβάτη, χωρίς βάση (Εικ. 3α), αντίθετα από τον ιωνικό κίονα που πατά σε βάση (με διάφορες παραλλαγές: σαμιακή, εφεσιακή κλπ., ανάλογα με το συνδυασμό σπείρας –κυρτού προφίλ– και τροχίλου ή σκοτίας –κοίλου προφίλ– που γίνεται σε κάθε περίπτωση (Εικ. 5)). Έτσι οι ιωνικές βάσεις έχουν σχήμα δίσκου ή διογκωμένου τόρου με περίτεχνες ραβδώσεις (που θυμίζουν торνεутά ξύλα).

– Ο δωρικός κίονας φέρει 16-20 κατακόρυφες ραβδώσεις κοίλης τομής, οι οποίες σχημάτιζαν μεταξύ τους οξείες ακμές, ενώ ο ιωνικός έχει ραβδώσεις (24-44) που χωρίζονται με κατακόρυφη ταινία. (Εικ. 6α-β).

– Ο δωρικός κίονας είναι εξάλλου βραχύτερος και πιο χοντρός, σε αντίθεση με τον ιωνικό που δείχνει ψιλόλιγνος και ραδινός. Οι κίονες λεπταίνουν βαθμιαία προς τα πάνω, σε μερικούς δωρικούς όμως τα περιγράμματα καμπυλώνονται, δηλώνοντας έτσι την πίεση από το βάρος του θρικού. (Όταν η καμπυλότητα αυτή είναι πολύ έντονη, γίνεται λόγος για την ένταση του κίονα).

– Η πιο χαρακτηριστική όμως διαφορά ανάμεσα στους δυο ρυθμούς εντοπίζεται στα κιονόκρανα (Εικ. 7α-β).

Το δωρικό κιονόκρανο αποτελείται από τον σφαιρικό εχίνο και τον άβακα, που έχει σχήμα τετράγωνης πλάκας. Στο άνω άκρο του δωρικού κίονα υπάρχουν δύο λεπτές αυλακώσεις, οι δακτύλιοι, που σχηματίζουν την εντομή ή εγκοπή, ενώ στο κάτω μέρος του εχίνου υπάρχουν οι ι μ ά ν τ ε ς . Το τμήμα ανάμεσα στους δακτύλιους και τον εχίνο ονομάζεται υποτραχήλιο.

Στο ιωνικό κιονόκρανο υπάρχει επίσης εχίνος, που συνήθως φέρει ανάγλυφη διακόσμηση, και ακολουθούν οι έλικες που καταλήγουν στους οφθαλμούς. Οι έλικες μπορεί να έχουν κοίλο ή κυρτό κυμάτιο, ανάμεσα δε σε αυτές και τον εχίνο υπάρχουν ανάγλυφα μικρά ανθήματα. Πάνω από τις έλικες υπάρχει και εδώ ο άβακας, στον οποίο στηρίζεται το επιστύλιο. Μερικές φορές συναντάται και υποτραχήλιο. Οι πλάγιες πλευρές των ελικών διαμορφώνονται με προσκεφάλαια.

Κείμενα: Σταυρούλα Δ. Ασημακοπούλου
Αρχαιολόγος